

JÓLINI HJÁ KARINI

Eftir Amaliu Skram



Amalie Skram (1846-1905) varð född í Bergen og gjordist ein tann mætasti rithöfundur Noregs.

Hon skrifaði um og striddist fyrri teimum kúgaðu, ekki minnst kvinnunum.

Sögan „Jólini hjá Karini“ er skrifað í 1885 og fyrstu ferð prentað í júlalablaðnum hjá Politikens Magasin sama ár, ella fyrri júst hundrað árum síðani.

Á einari skipabryggju í Kristiania stóð fyrri nokkrum árum síðani eitt grátt skúr við flotum taki við öngum skorsteini, sum 4 alin langt, og eitt sindur minni hin vegin. Í báðum tvörveggjunum var eitt lítið vindeyga, beint yfir av hvörjum öðrum. Dyrnar vóru móti sjónum og kundu læstast bæði innanifrú og útan við jarnkrókum, sum blivu festir í krampar.

Smáttan var av fyrstan tíð gjörd til ferjumenninar, fyrri at teir skuldu hava tak yfir hövðinum í regni og vetrarkulda, tá ið teir sótu og biðaðu eftir at önkur fór at koma og biðja um bát. Seinri, tá dampbátarnir meir og meir tóku ferjingina — vóru frjummenninir farnir aðrar leiðir. So varð húsið bara brúkt viðhvørt av hvörjum sum helst. Teir síðstu, sum hövdu brúkt tað, vóru nakrir grótmenn, tá ið teir ótu, eitt summarið, teir böttu uppá bryggjan har í nánd.

Síðan var tað eingin, ið hugsaði um ta gomlu, litlu smáttuna. Hon varð standandi, har hon stóð, tí havnarverkið ikki fekk í lag at taka hana niður, og tí eingin kom við klagu yvir, at hon byrgdi fyrri nokkrum.

So var tað eina náttina í desember mánaða út móti jolum. Tað smákavaði, men kavin kleymaði so hvørt, og gjórti tað kleimnu evjuna á bryggjun alt hálari og vátari. Á gasslyktunum og dampkrananum lá kavin gráhvitur, sum eitt fintfrynsað sparlak, og kom ein tætt oman at skipunum, hómaðist gjøgnum myrkið, at hann hekk í rigninginum sum guirlendir millum mastrarnar. Í teirri myrkgráu disutu luftini fingur gassljósini í lyktunum ein skitnan, brandgulan glans, meðan skipslant-ernurnar lýstu við einum grumsut-reyðum skini. Av og á skar tað hvølla ljóðið frá skipsklokkunum, tá vaktin umborð ringdi til avloysingar.

Politikonstápulinn sum gekk á bryggjun, steðgaði við gasslyktina útan fyrri tað fyrrverandi ferjumannahúsið. Hann tók urið upp fyrri á siggja, hvat náttin var liðin, men í tí, hann helt tað upp móti ljósinum, hövdi hann nakað, ið var líkt barnagráti. Hann læt hondina fella, hugdi seg um og lurtadi. Nei, tað bar ikki til. Upp aftur við urinum. Ljóðið var aftur har, hesa ferð saman við einari saktari teskan. Aftur læt hann hondina falla, og aftur gjordist stilt. Hvát devilin var hetta fyrri narrarík? Hann fór at sneyta har í nánd, men dugdi einki tekkja. Fyrri triðju ferð kom urið upp móti gassskininum, og hesa ferð fékk hann friða at siggja, at klokkan var tætt við 4.

Hann fór niðaneftir, framvið húsinum, undraði seg eitt sindur, men helt so, at hetta mátti bara vera gykl-ing, ella hvat hetta kundi hava at týða.

Tá hann eina løtu seinri kom somu leið oman aftur, og nærkaðis húsinum, skeitti hann at tí. Hvát var hetta? Sá hann ikki nakað rørast har inni? Gasslyktirnar fyrri útan kastaðu skinið báðu megin frá inn gjøgnum vind-eyguni, so tað sá út sum var ljós har inni.

Hann fór og hugdi inn. Jú, so var. Har sat nakar á beinkinum tætt undir vindeygnum, ein litil saman-krokt vera, sum boygdi seg fram yvir og pjakaði við nakað, hann ikki sá. Eitt skritt um hornið og hann stóð við dyrnar og vildi inn. Tað var læst.

„Lat upp!“ — rópti hann og bankaði á dyrnar.

Hann sá hetta stökka upp við einum litlum deyð-røddum rópi, so var aftur tøg.

Hann bukaði aftur við knýttum neva og segði aftur:

„Lat upp, tit, ið eru her inni! Lat ið upp í stundini.“

„Hvat er tað? Harragud, her er eingin“, segði eitt hjartkipt beint innan fyrri dyrnar.

„Lat upp. Hetta er politiið.“

„Jesu navn, er tað politiið? Á, keri, góð, tað eri bara eg, ger einki, barastani siti her, siggja tygum.“

„Vilja tygum siggja til at fáa dyrnar upp, ella tygum

skulu fáa annað at vita. Vilja tygum...“

Hann kom ikki longur, tí í tí sama fór hurðin upp, og í næstu løtu lútaði hann seg gjøgnum opið inn í tað lága rúmið, har hann so dánt fekk staðið upprættur.

„Eru tygum galin! Ikki lata upp fyrri politinum! Hvát hugsu tygum?“

„Orsakið, harra politi — eg lati jú upp, siggja tygum.“

„Tað mundu eisini vera frægastu ráðini — murraði í honum.“

„Hvat er tú fyrri ein, og hvør hevur givið tær loyvi til at fáa tær búpeli her?“

„Hetta eri bara eg, Karin“, teskaði hon. „Eg siti her við unga minum.“

Politikonstápulinn eygfór nærri tann talandi. Tað var eitt klænt, lítið konufólk, við smølum, bleikum andliti og einum djúðum kjertilsarri á øðrum kjálka, beint upp og niður sum ein staki, og eyðsýnliga neyvnan full-vaksin. Hon var í einum ljósabrunum yvirklaði, eitt slag av koti ella jakka, sum eyðsýnliga hevði kent betri dagar, og í myrkum skjúrti, sum hekk í lepum í neðra og náddi niður á oklarnar. Uppi á fótunum hevði hon einar gamlar, holutar hermannaftivlar við öngum lissum í. Á øðrum arminum helt hon eitt kloddaknýti, sum lá henni tvørtur um livið. Út úr ovara enda á kloddaknýtinum stakk nakað hvitt. Tað var eitt barnahøvð, ið seig hennara turrisligu bróst. Um hövðið hevði hon trevil av einum turriklaði, sum var knýtt undir ósinum. Í nakkanum sást óroktað hárið sum náddar. Hon skalv øll sum hon var av kulda, og tá hon flutti seg úr stað, esjaði og knarraði niðri í stívlunum av vætu.

„Eg helt ikki tað gjórti nokkrum nakað“, teskaði hon við piprandi rødd

„Hon stendur jú her, henda smáttan.“

Politisturin var illa við. Fyrstu løtuna hevði hann ætlað at reka hana á dyr við páboðum um ikki at gera tilíkt aftur. Men tá hann sá hetta neyðar barnið, sum stóð har við hesum litla kroppinum í føvninginum, og skotraði seg móti beinkinum og ikki tordi seta seg av bangni og eyðmykt, gjordis hann ikki sørt-rødur.

„Men í Jesu navn, hvat ger tú her, genta mín?“

Hon fangaði tað mildara ljóðið í rødd hansara. Ang-istin minkaði og hon fór at gráta.

Konstápulinn læt dyrnar aftur.

„Set teg niður eitt sindur“, segði hann — „saktans er ungin tungur at standa og halda á.“

Hon gleið still niður á brikina.

„Ja, so“, segði konstápulinn uggandi og setti seg í mót-satta tvorbeinkin.

„Á Harragud, harra politi, lat meg hava loyv at vera her“, hiktraði hon gjøgnum grátin. „Eg skal einki ilt gera, ikki tað minsta — halda reint eftir meg — tygum siggja sjálvur — her er einki skarn — hetta har eru breyðskorpur“, — hon peikaði á eitt kloddaknýti niðri á gólvi. „Eg gangi og biði um dagarnar. — Í fløskuni er ein skvettur av vatni. — Slepjið mær at vera her um næturnar til eg fái pláss mitt aftur, bara madamman kemur — hon steðgaði á og turkaði nösina við fingrunum, sum hon streyk upp í skjúrtið.

„Madamman, hvør er so hon tá?“ spurdi konstápulinn.

„Tað er hon, eg tænti hjá. Eg hevði góð vilkor, 4 krónur um mánaðin og frian kost, men kom so í óluku, og so varð eg noydd at fara sum rimiligt var. Madam Olsen kom sjálv við og fekk meg í føðihúsið, hon er so fitt og goð, Madam Olsen, eg var í tænanstuni, lika til eg skuldi eiga, tí hon er einsamall, Madam Olsen, og hon segði, at hon skuldi taka meg aftur í húsið. Men so vildi so til, at Madam Olsen skuldi at ferðast, tí hon er ljós-móðir, Madam Olsen. Og so varð hon liggjandi sjúk har uppi í bygðini, so tey siga nú, at hon kemur ikki aftur

fyrri enn til jólar.“

„Men Gud hann náði tú meg, at ganga so og sleipa umkring við unganum, meðan tú biðar eftir madammuni. Kann vera nakað høpi í hesum?“ Konstápulinn risti í hövðinum.

„Eg havi ongastaðni at vera“, suffaði hon. „Nú síðan faðir mín doyði, er eingin at taka sær av mær, sjúk móðir mín hevur koyrt meg á dyr.“

„Men barnsfaðirinn tá?“

„Hann, ja,“ segði hon og kastaði eitt sindur við nakkanum. „Honum man eingin skikkur vera at fáa á — o, nei.“

„Men tú veit væl, at tú kann fáa hann dømðan at gjalda fyrri barnið?“

„Ja, tey siga so“, svaraði hon. „Men hvussu skal eg bera meg at, tá hann ikki finst?“

„Sig tú bara mær navnið á honum, tú“, meinti politisturin

„So skal hann nokk fáast fram.“

„Ja, tann sum vist tað — segði hon stillan.

„Hvat fyrri nakað? Kennir tú ikki navnið á honum — honum, sum er faðir til barn titt?“

Karin stakk fingurin í munnin og seig hann. Hövðið fór fram yvir. Tað kom eitt hjálparleyst, fjákut bros á andlitið.

„N-e-i,“ teskaði hon langliga, og útan at taka fingurin úr munninum.

„Nú havi eg aldri í mínar dagar hoyr so galið“, segði konstápulinn.

„Í Jesu navn tá, hvussu bar tað til, at tú kom saman við honum?“

„Eg hitti hann á gøtuni um kvøldarnar, tá tað var myrkt,“ segði hon, „men ikki var leingi, fyrri enn hann varð burtur, og síðan havi eg ikki borið eyga við hann.“

„Hevur tú ikki spurt teg fyrri, meðni?“

„Tað havi eg alla tíðina, men eingin veit nakað, hvat er vorðið av honum. Hann er farin út á bygð, haldi eg, tí hann hevði antin við ross ella neyt at gera; tað kendi eg av luktinum, ið fylgdi honum.“

„Gud hjálpi mær væl fyrri tilíkan atburð“ mөлmaði politisturin.

„Tú má fara at melda til til fátækraverndina“, segði hann harðari, „so greiða kann fáast á hesum.“

„Nei, tað geri eg ikki“ svaraði hon bráðliga, treisk.

„Tað má vera frægari at koma í fátækragarðin og fáa mat og innivist, heldur enn sum tú gongur nú“, segði konstápulinn.

„Ja, men tá bara Madam Olsen kemur. Hon er so góð, Madam Olsen. — Hon tekur meg til arbeiðskonu, eg veit tað so vist, tí hon lovaði tað, so kenni eg eina konu, sum vil hýsa okkum fyrri 3 krónur um mánaðin. Hon vil ansa unganum, meðan eg eri hjá Madam Olsen, og so skal eg hjálpa henni, tá ið eg komi frá madammuni. Tað verður so gott alt samalt, tá bara Madam Olsen kemur, og hon kemur til jóla, siga tey.“

„Ja, ja, genta mín, hvør tann, sum er vaksin, ræður sær sjálvum, men her hevur tú ongan rætt at vera.“

„Um eg siti her um náttina, kann tað gera nakað? Á harra Gud, lat meg fáa lov til tað, ungin skal ikki sleppa at skriggja. Bara til madamman kemur. Á góða politi, bara til madamman kemur.“

„Men tú frystur jú íhel, bæði tú og barnið.“

Hann hugdi at hennara ússalliga klæðum.

„Her er tá altið frægari enn úti á opnu gøtuni, siggja tygum. Á, harra politi — bara til madamman kemur.“

„Av røttum skuldi tú verið tikin á politistøðina, sært tú“, — segði konstápulinn hugsunarsamur og kláði sær aftan fyrri oyrað.

Hon sprakk upp og fór móti honum.